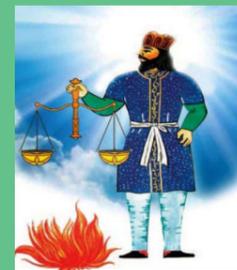

СОЛИ НАВИ МЕЛОДӢ МУБОРАК!

ИНСОН, ҲУҚУҚ ВА ОЗОДИҲОИ ОН АРЗИШИ ОЛӢ МЕБОШАНД

МИНБАРИ

ҲУҚУҚШИНОС

НАШРИЯИ ФАКУЛТЕТИ ҲУҚУҚШИНОСИИ ДМТ

№8 (15) 30-ЮМИ ДЕКАБРИ СОЛИ 2014, СЕШАНБЕ

ФАРМОНИ

ПРЕЗИДЕНТИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Дар бораи таъин намудани интихоботи даъвати нави Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Маҷлисиҳои маҳаллии вакилони халқ

Мутобиқи моддаи 69 Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон, моддаи 27 Қонуни конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон", моддаи 23 Қонуни конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи интихоботи вакилон ба Маҷлисиҳои маҳаллии вакилони халқ" фармон медиҳам:

1. Интихоботи даъвати нави вакилон ба Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ба Маҷлисиҳои маҳаллии вакилони халқи Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳо, шаҳри Душанбе, шаҳри ноҳияҳо 01 марти соли 2015 таъин карда шавад.

2. Интихоботи даъвати нави аъзои Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 27 марти соли 2015 таъин карда шавад.

3. Ба инобат гирифта шавад, ки интихоботи вакилони ҷамоатҳои шаҳрак ва деҳот мутобиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳот" 01 марти соли 2015 гузаронида мешавад.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон
Эмомалӣ Раҳмон
ш. Душанбе 5 декабри
соли 2014
№306

САҲ. 8

ЧАНД МУЛОҲИЗА ПЕРОМУНИ АРЗИШҲОИ "ҲУҚУҚ" ВА "ОЗОДӢ"

САҲ. 4-5

БАРОИ ИВАЗ НАМУДАНИ НОМИ КОДЕКСИ ГРАЖДАНӢ БА КОДЕКСИ МАДАНИ ЯҶОН АСОС ВУҶУД НАДОРАД

САҲ. 4-5

ВИМБ (СПИД) ТАНҲО МУШКИЛОТИ ТИББӢ НЕСТ!

САҲ. 6

ДАР ИН ШУМОРА:

РАВИАҲОИ ТУНДРАВ АМНИЯТИ ҶОМЕАРО ХАЛАЛДОР МЕСОЗАНД

САҲ. 3

РОҲҶОИ БАЛАНД БАРДОШТАНИ СИФАТИ ТАЪЛИМ

САҲ. 2

РОЛЬ ПРОКУРАТУРЫ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ВЕРХОВЕНСТВА ЗАКОНА

САҲ. 7

Санаи 6 декабри соли 2014 дар факултети ҳуқуқшиносии ДМТ бо ташаббуси кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавӣ конференсияи илмӣ - амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи "Такмили қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳуқуқи инсон" бахшида ба 30-юмин солгарди қабули Конвенсияи СММ оид ба зидди шиканча ва дигар намудҳои муносибатҳои ғайриинсонӣ баргузор гардид.

Конфронсро муовини ректори ДМТ оид ба илм дотсент Сафаров Б.А. кушода, қайд намуд, ки дар фарқият аз конференсияҳои пешин дар ин чорабинӣ аксарияти маърузачиён донишҷӯён ҳастанд. Сипас, декани факултети ҳуқуқшиносии ДМТ дотсент Насурдинов Э.С. баромад намуда, иштирок ва бо маърузаҳо баромад намудани донишҷӯёнро дар чунин конференсия сатҳи ҷумҳуриявӣ идомаи сиёсати давлатӣ оид ба дастгирии ҷавонон арзёбӣ намуд. Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар ҚТ Ализода Зариф низ чунин иқдоми пешанамудаи факултети ҳуқуқшиносиро амали хайр ва омода намудани ҷавонону донишҷӯён ба

КАФОЛАТҲОИ ҲУҚУҚУ ОЗОДИҲОИ ИНСОН ДАР ҚОНУНГУЗОРИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

зинаҳову сатҳҳои баландтар ҳонда, пешниҳод намуд, ки дар ҳама гуна конференсияҳо бояд ба донишҷӯён маърузаҳо дода шавад.

Баъдан устодону донишҷӯён бо маърузаҳои зерин баромад намуданд: Сафаров Д.С. - н.и.х., ассистенти кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавӣ дар мавзӯи "Баъзе масъалаҳои татбиқи тавсияҳои созмонҳои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон дар ҚТ", Ҳамдамова Ш.К. - ассистенти кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавӣ дар мавзӯи "Понятие и место института уполномоченного по правам человека в системе органов государственной власти", Салоҳиддинова С. - аспиранти кафедраи ҳуқуқи конституционии факултети ҳуқуқшиносӣ дар мавзӯи "Теоритические аспекты понятие и содержание прав человека", Сайфиддинова М. - донишҷӯи курси 5-уми шуъбаи рӯзонаи факултети ҳуқуқшиносӣ дар мавзӯи "Баъзе аз масъалаҳои иштироки ҚТ дар конвенсия бар зидди шиканча", Насриддинов Ф.С. - донишҷӯи курси 5-уми шуъбаи рӯзонаи факултети ҳуқуқшиносӣ дар

мавзӯи "Кафолатҳои амалиявии ҳуқуқ ба озодӣ аз шиканча дар ҚТ", Саидов Т. - донишҷӯи курси 5-уми шуъбаи рӯзонаи факултети ҳуқуқшиносӣ дар мавзӯи "Ҳуқуқи инсон дар афкори мутафаккирони форсу тоҷик", Зайналов М. - донишҷӯи курси 5-уми шуъбаи рӯзонаи факултети ҳуқуқшиносӣ дар мавзӯи "Тафовути танзимномаи ҳуқуқу озодиҳои инсон дар ҚТ ва санадҳои байналмилалӣ", Самандар ибн Анвар. - донишҷӯи курси 5-уми шуъбаи рӯзонаи факултети ҳуқуқшиносӣ дар мавзӯи "Муаммоҳои ҳуқуқи инсон дар заминаи биоэтика", Саидов Ҳ.М. - ассистенти кафедраи ҳуқуқи граждании факултети

ҳуқуқшиносӣ дар мавзӯи "Ҳифзи манфиатҳои шахрвандон дар муносибатҳои ҳуқуқи обистиғодабарӣ", Ризоева С.К. - муаллимаи калони кафедраи ҳуқуқи соҳибкорӣ ва тиҷоратии факултети ҳуқуқшиносӣ дар мавзӯи "Ваъзи ҳуқуқи соҳибкори инфородӣ дар муносибатҳои иттилоотӣ", Хоҷамуродов Д.Г. - ассистенти кафедраи ҳуқуқи граждании факултети ҳуқуқшиносӣ дар мавзӯи "Ҳифзи саломатии инсон дар соҳаи хизматрасонии бойторӣ тибқи қонунгузори ҚТ", Имомова З. - аспиранти кафедраи ҳуқуқи конституционии факултети ҳуқуқшиносӣ дар мавзӯи "Конституционный гарантий прав граждан на информацию в РТ", Мансурзода Б. - аспиранти Академияи илмҳои ҚТ дар мавзӯи "Хизматрасонии таълимӣ тибқи қонунгузори ҚТ".

Дар охир пешниҳод карда шуд, ки маводҳои конференсия дар шакли маҷмӯаи чоп карда шавад.

РОҲҶОИ БАЛАНД БАРДОШТАНИ СИФАТИ ТАЪЛИМ

Таърихи 27 декабри соли 2014 дар факултети ҳуқуқшиносӣ мизи мудаварр оид ба баланд бардоштани сифати таълим ва пайдо намудани роҳҳои он баргузор гардид. Дар ин чорабинӣ декани факултети ҳуқуқшиносӣ дотсент Насурдинов Э.С., сардори раёсати таълим дотсент Хоҷаев Т. ва тамоми устодону кормандони факултети ҳуқуқшиносӣ иштирок доштанд. Нахуст декани факултети ҳуқуқшиносӣ дотсент Насурдинов Э.С. баромад намуда, оид ба дарёфти роҳҳои нави баланд бардоштани сифати таълим, аз ҷониби устодон истифода намудани усулҳои нави гузаронидани дарсҳои лексиониву семинарӣ, истифодаи усулҳои пешқадам ва дигар масъалаҳои муҳими ҳаёти факултет андешаронӣ намуд. Баъдан мудири кафедраи ҳуқуқи соҳибкорӣ ва тиҷорат дотсент Сангинов Д.Ш. дар мавзӯи "Таълиму тарбияи дурусти донишҷӯён омили устувори рушди илми ҳуқуқшиносӣ" баромад намуда, пешниҳод намуд, ки устодон бояд аз усулҳои аънавии куҳнашуда бояд даст кашанд ва усулҳои нави муосири дарс гузаштанро ёд гиранд. Сипас иштирокчиёни чорабинӣ фикру андешаҳои худро оид ба баланд

бардоштани сифати таълим дар факултет иброд доштанд. Аз ҷумла сардори раёсати таълими ДМТ Хоҷаев Т. иқдоми пешанамудаи факултети ҳуқуқшиносиро саривақтӣ ҳисобидар дигар факултетҳои донишгоҳ низ гузаронидани чунин мизҳои мудаварро зарур шуморид.

Садорати факултети ҳуқуқшиносӣ барои баланд бардоштани сатҳи дониши донишҷӯён анҷом додани чунин корҳои мувофиқи мақсад мешуморад:

1) истифода намудани усулҳои фаъоли омӯзиш;
2) омода намудани стан-

дартҳои нави таълим марбут ба омода намудани мутахассиси замонавӣ ва ҷавобгӯ ба талаботи бозори меҳнат;

3) вусъат додани омӯзиши забонҳои хориҷӣ;

4) муносибати инфиродӣ бо донишҷӯён, аз ҷумла бо донишҷӯёни султонӣ;

5) дарёфт ва пешниҳод намудани низоми махсуси вазифаҳои хонагӣ баҳри азхудкунии дарсҳо ва омода намудани корҳои мустақилона аз ҷониби донишҷӯён;

6) бохабар намудани на танҳо сарпараст ва садорати факулта, балки волидонӣ донишҷӯ аз раванди донишомӯзӣ ва одоби рафтори донишҷӯ ва дар ин самт барқарор намуда-

ни алоқаи мустақам байни донишҷӯ, устод, садорат ва волидон;

7) дар замири донишҷӯ ба вучуд овардани ҳисси баланди ватандустӣ, меҳанпарастӣ, дарки масъулият, рушди арзишҳои ахлоқӣ;

8) баланд бардоштани фарҳанг ва шуури ҳуқуқи донишҷӯён ва дар онҳо ташаккул додани фарҳанги ҳуқуқи инсон;

9) ба вучуд овардани шавқу завқ ва рағбати азбарномаи мустақам намудани донишҳои андухта аз ҷониби донишҷӯён ва таълими омӯзиши адабиёт ба онҳо.

Маъсули саҳифа:
Ҷаҳонгир Саъдизода

Кодирзода ДАЛЕР
ассистенти кафедраи
криминалистика ва фаъолияти
экспертизаи судӣ

Дар замони муосир, зоҳиран амния-ти ҷамъияту давлат ором менамояд. Яъне амният пойдор буда, гӯё ягон таҳдидҳои сиёсии манфиатҷӯёна мавҷуд нест. Аммо рӯз аз рӯз таҳдидҳои глобалӣ ва бархурди тамаддунҳо зиёд шуда истодааст. Давлатҳои абарқудрат кӯшиши тобеи худ гардонидани мамлакатҳои рӯ ба инкишофро доранд. Ва ба ҳамин васила меҳоянд тамаддуну фарҳанги худро болои онҳо бор карда, мавқеашонро маҳдуд сохта баҳри таъмини манфиатҳои худ истифода намоянд.

Ҳеч кас кафолат намедихад, ки нақшаи воқеаҳои дар Ироқ, Миср, Ливия, Покистону Сурия ва дигар кишварҳои арабу Африқои шарқӣ кашидашуда, боз дар кучо тарҳрезӣ шуда истодааст. Мо худ шоҳидем, ки чи гуна найрангҳои сиёсӣ иқтисодӣ ва ҷангомаҳои бунёдан тарҳрезӣшуда дар ин кишварҳо истифода шуда истодааст. Ҳамаи ин моро водор месозад, ки манфиатҳои халқу давлати худро чун гавҳараки чашм ҷимоя кунанд.

Дар шароити эълони давлати демократӣ ва плюрализми сиёсӣ ҳизбу ҳаракатҳои ифротгароёна зиёде пайдо шудааст, ки ҳадафу мақсадашон нооромсозии амнияти ин ё он давлати ҷаҳон мебошад. Онҳо аз ҷониби ташкилоту давлатҳои абарқудрат сармоягузори шуда, баҳри амалисозии ҳадафҳои гаразноки сиёсиашон аз ҳеч гуна амалҳои нангин ва ғайринсонӣ рӯ наметобанд. Ташкилоту давлатҳои сармоягузори ин гуна ҳизбу ҳаракатҳои бадҳоҷ чӣ манфиат мегиранд? Онҳо ин ҳизбу ҳаракатҳоро ҳамчун восита истифода бурда, дар мавриди ноором гаштани амнияти як халқу миллат фоидаи модию маънавии зиёде ба даст меоранд. Масалан ба фурӯши лавозимоти ҷангӣ машғул шуда, ҳатто аз ҳолату ваъияти нооромии чунин давлатҳо истифода бурда, худуди онро ба якҷанд минтақаҳо тақсим намуда, дахлнопазири худуди давлатро вайрон месозанд, ки дар натиҷа мумкин аст боиси парокандашавии як халқу миллат гардад. Дар чунин шароит таъмини зиндагии орому осоиштаи халқ аз зиракии сиёсии ҳар як фарди ҷомеа вобаста аст. Гарчанде моро аз берун таҳдид кунанд ҳам, мо агар яқдил, зирак ва ватандӯст бошем, ҳеч гоҳ ин бадҳоҷони миллату давлати мо ба мақсадҳои нопокашон намерасанд. Вале афсӯс, ки баъзе афроди ноогоҳ бо ҳар роҳу восита ба доми фиреби ин ифротгароён меафтанд ва аз манфиатҳои миллии худ фаромӯш месозанд. Ин ҳизбу ҳаракатҳои бадҳоҷ низ кӯшиш менамоянд, ки аъзоҳои худро ба кишваре, ки дар оянда ноором сохтани амнияташро доранд, дохил кунанд ё аз ҳамон кишвар тарафдор ме-

Бо мақсади пешгирии ҳолатҳои воридшавии ашхос ва гурӯҳҳои ифротгаро ба қаламрави кишвар, инчунин ҳодисаҳои ҷалби шаҳрвандон ба ҳизбу ҳаракатҳои тундгарову экстремистӣ ва иштироки онҳо дар муноқишаҳои кишварҳои хориҷӣ Кумитаи давлатии амнияти миллӣ, Вазорати корҳои дохилӣ, Прокуратураи генералӣ, Хадамоти гумрук ва дигар сохтору мақомоти дахлдорро зарураст, ки дар ин самт чораҳои қатъӣ андешанд. Ҳар як корманд ва хизматчи ҳарбии мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва сохторҳои низомӣ вазифадор аст, ки барои ҳифзи манфиатҳои давлату миллати худ аз хатару таҳдидҳои имрӯза ҳамеша омода ва хушёр зирак бошад."

Эмомалӣ Раҳмон

қобанд. Зеро дар урфият гуфтаанд "Чӯбро аз даруни худаш кирм меҳӯрад". Таҷрибаи талх нишон медиҳад, ки онҳо махсусан ҷавононро барои амалисозии нияту ҳадафҳои нопокашон ҷалб месозанд. Бо ин мақсад пулҳои зиёд харҷ мекунанд ва шароити муваққати хуб фароҳам меоранд. Ҳатто аз расму оин, анъана ва дин истифода менамоянд. Дар ин миён аз дин, ки эътиқоди ботинии инсонҳо буда, онҳоро зеро як ҳадаф ҷамъ меорад, хеле моҳирона сӯистифода мекунанд. Ниқоби динро ба бар карда, ҳадафҳои худро зеро парчами "ҷиҳод" амалӣ месозанд. Сарчашмаҳои дини Исломо ба манфиати худ шарҳ дода, тарафи дигари меъёрҳои диниро, ки бар зидди онҳост, пинҳон медоранд.

намудани ӯ ин ҳизбу ҳаракат чӣ манфиат доранд? Пулу мол ва шароити олий, ки ба ӯ фароҳам оварда мешавад, аз кучо аст? Ё ӯ нисбати кӣ нафрат дорад? Ё агар ҷангад ба муқобили кӣ меҷангад? Оё куштори бераҳмонаи занону кӯдакон ва аҳолии осоишта ҷиҳод аст? Барои ҷавоб ба ин саволҳо моро зарур аст, зиракии сиёсӣ дошта бошем. Зеро мувофиқи таълимоти исломӣ шахсе, ки як нафари бегуноҳро мекушад, абадан дар оташи дузах месӯзад. Модоме, ки ислом дини сулҳ, покӣ ва ифғат бошад, пас инҳо кистанд? Қатли ваҳшиёнаи одамон аз ҷониби равияҳои тундрав, ки дар Ироқу Сурия ва Покистони ба амал омада истодааст, чӣ иртиботе ба дин дорад? Ҳоло дар Ироқу Сурия чунин ҳаракат

Онҳо шахсонеанд, ки на танҳо ҷомеа аз онҳо безор аст, балки оила ва хешу ақраба низ аз онҳо рӯй гардониданд. Чуноне ки аз тариқи ТВ-ҳои ҶТ мардум огоҳ гаштанд, падару модар, оила ва фарзанди эшон хун гирифта, хонадонашон ба мотамсаро табдил ёфтааст.

Барои пешгирӣ намудани чунини соҳмонӣ ҳаракатҳои ғайриқонунӣ дар қонунгузори ҶТ ҷавобгарӣ муқаррар шудааст. Кодекси ҷиноятии ҶТ барои ташкил, даъват ва иштирок дар чунин ҳизбу ҳаракатҳои ифротгаро ҷавобгариро муқаррар намудааст. Вале аз эзоҳи моддаи 3073 Кодекси ҷиноятии ҶТ чунин бармеояд, ки "шахсе, ки ихтиёран аз иштирок дар фаъолияти ҳизбҳои сиёсӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ё динӣ ва

РАВИАҲОИ ТУНДРАВ АМНИЯТИ ҶОМЕАРО ХАЛАЛДОР МЕСОЗАНД

Айни ҳол дар минтақаи Осиёи Марказӣ беш аз 15 ҳизбу ҳаракатҳои (ташкилотҳои) байналмилалӣ терористӣ, бо номи исломӣ (сӯистифода аз дини Исломо) вучуд доранд, ки ба суботи амнияти минтақа таҳдид карда истодаанд. Ба шумлаи онҳо дохил мешавад: салафия, ваҳҳобия, чунбиши исломии Ўзбекистон, Ҳизб-ут-таҳрир, Ҷамоати ихвон-ул-муслимин, ҷамоат-ал-ислоҳ-ал-иҷтимоӣ, Ад-даъво исломия (равияи радикалии Ҷамоат-ал-иҷтимоӣ буда, тавассути дастгирии бунёди "Лаббан Фондешин" фаъолият мекунанд), Акрамия - дар водии фарғона (Ҷумҳурии Ўзбекистон), Адолат уюшмаси - дар вилояти Намангон (Ҷумҳурии Ўзбекистон), Исломо лашкарларӣ (Ҷумҳурии Ўзбекистон), Тавба (Ҷумҳурии Қиғизистон), Чунбиши Туркистони Шарқӣ (дар Синдзияни Чин), Ҷабҳаи милли-инқилобии Туркистони Шарқӣ (мақсади онҳо дар Осиёи Миёна ташкил додани давлати уйғурҳо мебошад), Ташкилоти наҷоти Туркистон, Ҳизби исломии Туркистони Шарқӣ ва ғайра.

Ба боварии комил ва қатъӣ меғӯем, ки ҳизбу ҳаракатҳои ифротгароёнаи зикршуда ҳадафи дифоъ аз дини Исломо надошта, зеро пардаи ислом мақсадҳои нопоки худро амалӣ месозанд ва ҷавонону кӯдаконро қурбони ин амалҳои зишт мекунанд.

Ҳар як ҷавон пеш аз шомил шудан ба чунин ҳизбу ҳаракатҳои ифротгаро бояд ба худ савол диҳад, ки аз даъват

бо номи "Давлати исломии Ироқу Шом" ғайриқонунӣ амал карда истодааст, ки ноогоҳоне аз зиёда аз 80 давлати дунё ба он пайваस्ताанд. Онҳо ҳар рӯз ба қатлу куштори бераҳмонаи кӯдакону нообиғон, занон ва дигар ашхоси бегуноҳ даст зада, худро соҳиби биҳишту дузахи ваъдакардаи Худо меҳисобанд. Масалан дар Ҷумҳурии исломии Покистон яке аз муасисаҳои таълими аз ҷониби чунин ҳаракати ифротгаро бо номи "Ҳаракати толибони Покистон" тарконида шуда, ки дар натиҷа 150 нафар хонандагон, яъне кӯдакону бегуноҳ ба ҳалокат расида, зиёда аз 200 нафар зарари вазнини ҷисмонӣ бардоштанд. Ё ин ки "Давлати исломии Ироқу Шом" дар Ироқ, нисбати зиёда аз 150 зан, ки аксарияташон хомиладор буданд, амалҳои ғайриқонунӣ намуда, баъдан онҳоро зинда таги хок карданд. Оё ин аст мусулмонӣ? Беҳтарин фарзанди одам ҳазрати Муҳаммад (с) чӣ васияте карда буду шумо чӣ коре карда истодаед? Ё ин ки мақсади "Давлати исломии Ироқу Шом" бадном кардани ислом ва мусулмонон аст?

Мутаассифона аз ҶТ низ шаҳрвандон ба ин ҳаракату соҳмонҳои ифротгаро пайваस्ताанд, ки шумораи онҳо 200 нафарро ташкил дода, нибати 80 нафар онҳо парвандаи ҷиноятӣ оғоз шудааст. Ба фикри мо нафароне, ки ба чунин ташкилотҳои терористӣ аъзо шудаанд, на ҳисси ватандӯстии миллатдӯстӣ доранд ва на аз исломи ноб бохабаранд.

ё дигар ташкилоте, ки нисбати он аз ҷониби суд қарори эътибори қонунӣ пайдокарда дар бораи барҳам додан ё манъи фаъолиятҳои бинабар сабаби ба амал баровардани фаъолияти экстремистӣ қабул шудааст, даст мекашад, аз ҷавобгариҳои ҷиноятӣ озод карда мешавад, агар дар кирдори ӯ таркиби ҷинояти дигар мавҷуд набошад". Ин муқаррарот аз принципи инсондӯстӣ бар омада, барои шахсоне, ки аз нофаҳмӣ ва нодонӣ ба чунин кирдор даст задаанд, имконият медиҳад, ки ислоҳ шаванд ва ба ҳаёти орому осоишта баргарданд.

Ҳар як сокини кишварро зарур аст, ки масъулият эҳсос намояд. Агар мо гӯем ин кори мо нест ва қафонишинӣ кунем, дигарон гӯянд кори мо низ нест, бетарафӣ зоҳир намоянд, он ифротчи аз ин сӯистифода бурда, қувват мегиранд. Агар ба таърих назар афканем аз ҳамин ҳел бетарафию ақибнишинӣ аҷнабиён борҳо давлати моро зада аз мо гирифтанд ва мо тӯли 100-солаҳо беватану бедавлат сарсон саргардон будем. Бузурғони мо ба аҷнабиён бедавлат давлатдориро омӯхтанд, ба аҷнабиён бенизом низомро омӯзонданд, ба бединон дин доданд. Акнун бо амри тақдир, соҳиби ватани зебо ва давлати соҳибистиклол гаштем, бояд саъй кунем ки амну субот, ягонагӣ ва якпорчагӣ пойдор бошад. Чунки амну субот арзиши аз ҳама боло аст. Ҷангоми набудани ин арзиш ягон арзиши дигар амалӣ нахоҳад гашт. Масалан, агар вазъияти давлат ноором бошад, мо чӣ тавр дар бораи ҳуқуқу озодӣ ва дахлнопазири сухан гуфта метавонем. Яъне амалишавии ҳуқуқу озодӣ инсон танҳо ҷангоми таъмин будани низом ва субот дар давлат ҷой дошта метавонад.

Хулоса, Ҷумҳурии Тоҷикистон давлати мост. Худамон бояд онро обод кунем, сулҳу ваҳадаташро муқаддас донем, зеро ҳеч кас барои мо омада давлат намесозад. Мо бояд фирефтаи ҳеч як ҳизбу ҳаракат нашавем, сиёсати пешгирӣфтаи Ҳукумат ва Сардори давлатро дастгирӣ намоем ва ҳеч гоҳ ба миллату давлати худ хиёнат накунем, чунки хоинро ҳеч як халқу миллат ва ҳатто дин ҳам намебахшад. Аз ин рӯ, ҳар яки моро зарур аст, ки зиракии сиёсиро аз даст надода, ба муқобили ҳама гуна равияҳои ифротиву тундрав мубориза бурда, дар паҳлуи сарвари давлат чун девори фулодин устувор бошем.

Сулаймонов Ф.С.
дотсенти кафедраи
ҳуқуқи байналмилалӣ

Дар шумораи чанде пештари рӯзно-маи "Минбари ҳуқуқшинос" мақолаи банда бо номи "Кодекси граждани ва ӯ Кодекси маданӣ" (№4 (4) аз 6 сентябри соли 2013) мавриди нашр қарор гирифт. Ба ростӣ мо намедонистем, ки ин мақолаи ҳаҷман на он қадар калон боиси ба вучуд омадани ин қадар фикру андешаҳои гуногун ва ҳатто баҳсҳо мегардад. Ин аз он шаҳодат медиҳад, ки рӯзномаи "Минбари ҳуқуқшинос" воқеан минбари ҳуқуқшинос аст ва на та-нҳо дар ДМТ, балки берун аз он хонандагони зиёд дорад. Ба ҳар ҳол, мо хурсандем, ки мақолаи банда чунин баҳсҳо ба миён овард, пас маълум мегардад, ки масъалаи дар мақола бардошташуда моҳиятан масъалаи марказӣ мебошад.

Хотиррасон менамоем, ки масъалаи асосии мақолаи дарҷгардида ин беасос иваз намудани номи Кодекси граждани ба Кодекси маданӣ мебошад. Шояд хонандаи гиромие, ки баҳси мазкурро аз аввали ба миён омадани он то ба ҳозир баррасӣ карда бошад, саволе диҳад, ки магар ҳамин "калимабозиҳо" барои нафъи муносиба-

тҳои ҷамъиятӣ мебошанд? Магар ин ягон проблемаи илмӣ ва назариявии ҳуқуқи граждани Ҷумҳурии Тоҷикистонро ҳал менамояд? Ягон душвориро, ки имрӯзҳо дар таҷрибаи ҳуқуқатбиқнамоӣ бениҳоят зиёданд, чунин "вожасозӣ"-ро осон менамоянд? Албатта, не, зеро вазифаи асосии илми ҳуқуқӣ, аз ҷумла ҳуқуқи граждани, ин маҳз баррасии масъалаҳои илмӣ-назариявӣ ва таъмини таҷрибаи ҳуқуқатбиқнамоӣ бо роҳҳои дуруст ва асоснокӣ ҳалли душвориҳо мебошад. Ин аст вазифаи илми ҳуқуқи граждани ва вазифаи асосии олимоне, ки дар ин соҳа фаъолият менамоянд. Бояд қайд намуд, ки ҳамеша натиҷаҳои назариявии илми ҳуқуқӣ, ки пурра асоснок шудаанд, таҷассуми худро дар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ меёбанд (ба ҳар ҳол бояд чунин бошад).

Ба ростӣ, мо низ шахсан ният доштем, ки вобаста ба дигар паҳлуҳои лоиҳаи Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ҳоло мавриди баррасӣ қарор дода шудааст мутаассифона қариб ягон масъалаи мубрами муносибатҳои молу мулкиро, ки дар кишвар имрӯзҳо арзи вучуд доранд, ҳаллу фасл накардааст (ба истисноӣ якчанд пешниҳод, ки заминаи илмӣ надоранд, аз ҷумла дар соҳаи сохтмони худсарона), ҳарчанде вазифаи гурӯҳи корӣ маҳз ҳамин ҳадаф бояд бошад, сухан ронему (дар якчанд мақола пешниҳодҳои мушаххаси худро ба гурӯҳи корӣ пешниҳод намудем), вобаста ба масъалаи мазкур дигар диққати дигаронро ҷалб накунем. Аммо, як ҳолат моро водор намуд, ки мақолаи мазкур матраҳ карда шавад ва ин ҳам бошад нашр шудани мақола бо унвони "Дар бобати маъноии истилоҳи "граждани" дар қонунгузорию муосир ва зарурияти иваз намудани он ба истилоҳи "маданӣ" (маҷаллаи "Қонунгузорӣ", № 3 (14), 2014, саҳ 35-40), ки муаллифони он Раҳимзода М., Бобочонов И.Ҳ., Меликов У.А., Бадалов

БАРОИ ИВАЗ НАМУДАНИ БА КОДЕКСИ МАДАНИЙ ЯГОН

Ш.К. мебошанд, аст.

Бояд қайд намоем, ки барои навишта-ни мақолаи мазкур моро шакли пешниҳоди маълумот водор накарда, маҳз мазмуни маълумоти пешниҳодгардида дар мақолаи мазкур, ки фикр мекунем, баҳснок мебошанд, водор намуд. Аз ин рӯ, зурур шуморидем, ки баҳри дарҷ намудани ин ҳолатҳои баҳснок ба хонандагони гиромӣ фикру ақидаи худро баён намоем.

1. Дар мақолаи мазкур таърихи истифодаи истилоҳи "jus civile" қадаре дарҷ карда шуда, муаллифони муҳтарам аз он бармеоянд, ки "истилоҳи "ius privatum" се низомӣ (зернизомӣ) ҳамқадамро дар бар мегирифт: ҳуқуқи сивилӣ ё квинитӣ ("ius civile", "Quiritium"), ҳуқуқи халқӣ ё ҳуқуқи фитрий ("ius gentium" ё "ius naturale") ва ҳуқуқи преторӣ ("ius praetorium"). Ҳуқуқи граждани (маданӣ) имрӯза аслан бо ҳуқуқи хусусии римӣ баробармазмун буда, набояд бо ҳуқуқи римии миллии қадимае буд, ки танҳо ба муносибати байни шаҳрвандони римӣ - квинитҳо паҳн мешуд (с.36). Вобаста ба ин қисмати мақола бояд чунин посух дод:

а) бояд қайд намуд, ки то ба охир маълум нест, ки муаллифони ҳангоми истифодаи истилоҳи "ius privatum" онро ба се низом ва ё зернизом тақсим менамоянд. Инчунин, баробар дарҷ намудани ду ибораи бо ҳам аз лиҳози маъно нобаробар - низом ва зернизом, худ боиси таассуф мебошад, зеро чи тавре ки худ муаллифони бо дастрасӣ ба ақидаи яке аз олимони маъруфи ҳуқуқи граждани Федератсияи Россия В.А.Дозортсев қайд менамоянд "Дар соҳаи ҳуқуқ истилоҳ бояд то ҳадде фарогири моҳият ва мазмуни масъала бошад". Пас, маълум мегардад, ки гуфтаҳои ин олимони маъруфро муаллифони муҳтарам ба инбат нагирифтаанд, зеро истилоҳ худ ба сифати дарбаргирандаи низом ва зернизом баромад наменамояд.

Инчунин, бояд дарҷ карда шавад, ки аз ҷониби муаллифони эътирофи "ius privatum" ба сифати яке аз он истилоҳе, ки гӯё се низом ва ё зернизомӣ дарҷгардида дар бар мегирад, аз лиҳози таърихӣ низ нодуруст мебошад. Зеро, дар кулли маъна-зҳо вобаста ба ҳуқуқи римӣ қайд карда мешавад, ки дар Рими қадим, бинобар сабаби ба сифати давлати ғулмдорӣ эътироф карда шудани он ва инкишофи муносибатҳои граждани-ҳуқуқӣ (дар мазмуни ҳозираи ин категория), низомҳо, яъне маҷмӯи меъё-рҳои ҳуқуқӣ, ки ин ё он муносибатҳоро ба танзим мебароварданд, зиёд буданд ва ҳамаи онҳо дорои хусусияти худ буданд. Аз ҷумла, "ius civile" ҳамчун як низомӣ томи ҳуқуқӣ ин ҳуқуқи граждани Рими қадим буд ва мутақобил дар мазмун ва моҳият ба низомӣ дигар - ius gentium баромад менамуд. Дар навбати худ, низомӣ дигар ius gentium" ё "ius naturale" ва ҳуқуқи преторӣ ("ius praetorium") хусусиятҳои худро доштанд. Пас, як низомӣ ягона ва томи ҳуқуқи Рими қадим, ба навишти муаллифони муҳтарам, ки боз дар худ дигар низом (зернизом)-ро таҷассум намояд, вучуд надошт;

б) бояд тазакур намуд, ки муаллифони муҳтарам, ҳангоми асоснок намудани пешниҳодоти худ ба муаллифони машҳури шӯравӣ ва яке аз олимони шинохтаи ҳам ҳуқуқи граждани ва ҳам ҳуқуқи римӣ И.Б. Новитский истинод мекоранд. Дар асл бошад, ин олимони маъруф умуман бар зидди чунин "хулосабарориҳо" баромад мекард. Аз ҷумла, И.Б. Новитский чунин қайд менамояд, ки "Оид ба ягонагии ҳуқуқи граждани (хусусии) римӣ ҳамчун як низомӣ томи ҳуқуқ, аз лиҳози таърихӣ, сухан рондан нодуруст буда, бинобар ин, илман беасос мебошад" (Новицкий И.Б. Римское право. Учебник. М., КНОРУС, 2011.С.14.). Пас, аз ин бармеояд, ки муаллифони муҳтарам масъалаи инкишофи ҳуқуқи граждани (хусусии) Рими қадимро баҳснок асоснок намуданд.

Тайи чанд муддат аст, ки дар муҳити илм ва амалияи ҳуқуқшиносӣ бештар атрофи масъалаҳои маъқулаҳои ҳуқуқӣ, махсусан ҷанбаҳои этимологӣ мунозираҳо баргузор мегарданд. Ин тамоюл аз ҳар ҷиҳат боиси дастгирӣ ва ба нафъи кор хоҳад буд. Яке аз масъалаҳои, ки дар ин партав ниёз ба баррасӣ дорад, муайянсозии таносуб миёни мафҳумҳои "ҳуқуқ" ва "озодӣ" аст. Ин ду истилоҳ бо вучуди оне, ки нуқтаи марказии илми ҳуқуқшиносиро ташкил медиҳанд ва дар шартномаҳои байналхалқӣ қонунгузорию миллии пайваста истифода мешаванд, таърифи расмӣ надидаанд ва дар муҳити илмӣ низ атрофи онҳо андешаҳои яқинан вучуд надоранд. Аксаран бар он назаранд, ки истилоҳи "ҳуқуқ" бо

истилоҳи "озодӣ" муродифмаъно мебошад. Воқеан, истилоҳи ҳуқуқ ва озодиҳои инсонро шаҳрванд, чун анъана дар радиои яқинан истифода бурда мешаванд ва яқинан пурра месозанд. Зиёда аз ин, агар сухан дар мавриди табиати ҳуқуқӣ, тарзи мустақамебии меъёри дар санадҳои ҳуқуқӣ, тартиби амалишавӣ, инчунин воситаҳои ҷимоя равад, пас байни "ҳуқуқ" ва "озодӣ" аңқариб тафриқа дида намешавад.

Вале суоле ба миён меояд, ки агар ин ду истилоҳ воқеан муродифмаъно бошанд, пас чаро дар санадҳои меъёри-ҳуқуқӣ ва майдонҳои илмӣ истилоҳи аз рӯи шакл ягонро истифода набурда, мафҳумҳои зоҳиран гуногуни "ҳуқуқ" ва "озодӣ"-ро дар шафати яқинан ба тав-

ЧАНД МУЛОҶИЗА АРЗИШҶОИ

ри баробармавқеъ истеъмом менамоянд. Яъне, кадом як маҳаке ин мафҳумҳоро аз ҳам ҷудо месозад. Мувофиқан, байни ин ду мафҳум баъзан сарҳад гузоштан лозим аст.

Дар фалсафаи ҳуқуқ перомуни масъалаи мазкур андешаҳои зиёди му-боҳисавӣ ҷой доранд. Ба матлаби ин зумра мубоҳисаҳо зиёд диққат надода, мехоҳем ба таври хеле мушаххас ва бо қадри имконияти мавҷуда мазмуни ин ду истилоҳро равшан сохта, миёнашон та-носуб дарёбем.

Нахуст аз истилоҳи "ҳуқуқ" оғоз хо-ҳем кард. Зимнан, ёдрас мешавем, ки ифодаҳои мисли "ҳуқуқ" ва "ҳуқуқи инсон" аз ҳамдигар фарқ доранд. Баробари пурсон шудан аз мазмуни моҳияти падидаи "ҳуқуқи инсон" шогирдони мо аксаран ҳамон таърифи анъанавии "ҳуқуқ"-ро, ки "маҷмӯи қоидаҳои ба ҳама ҳатмии рафтор буда аз ҷониби давлат қабул шуда муносибатҳои муҳими ҷамъиятиро танзим менамояд" арза дошта, хислатҳои "табиюи ҷудопоэзии"-ро сарфи назар менамоянд. Дар вуқӯи чунин навъи безътиной шояд гуноҳи онҳо низ ҷой надошта бошад ва эҳтимолан ҳар навъ муаммо дар истилоҳоти забони тоҷикӣ нуҳуфта бошад. Зеро истилоҳи "ҳуқуқ", ки асолати арабӣ дорад, дар як маврид ифодакунандаи

ҳам "ҳуқуқи объективӣ" чун василаи тан-зими муносибатҳои ҷамъиятӣ ва ҳам "ҳуқуқи субъективӣ" чун имконияти чизе-ро соҳибӣ кардану аз чизе истифода бурдан аст. Дар муқобили мафҳуми "озодӣ" мо мафҳуми "ҳуқуқ"-ро ҳамчун ҳуқуқи субъективӣ ба назари эътибор хоҳем гирифт, на чун ҳуқуқ ба фаҳмиши объективӣ, ки василаи танзими муноси-батҳои ҷамъиятӣ аст.

Мафҳуми озодӣ, ки аз решаи кали-маи тоҷикӣ маншаъ гирифтааст, аслан ба мазмуни фалсафӣ ва ҳуқуқӣ фаҳми-да мешавад. Бо як мафҳум тавзеҳ дода-ни моҳияти фалсафии озодӣ амали хеле мураккаб аст. Танҳо дар фалсафаи клас-сикии Олмон чандин шакли маънидоди ин падида вучуд дорад. Фалсафаи ас-римиёнагии машриқшумин низ бо диди махсус ба мафҳуми озодӣ назар меанд-ӯзад. Муҳтавои таълимоти фалсафӣ пе-ромунӣ ин мафҳум имконият фароҳам меоваранд то "озодӣ"-ро ҳамчун имко-нияти амалкарди боҳирадона, мустақил-лона, мувофиқи манфиату мақсадҳои оқилона ва салоҳияти худмухтори хеш маънидод намоем. Ба ин мазмун мафҳ-уми озодӣ хеле мутлақ зоҳир мегардад.

Ба фаҳмиши ҳуқуқӣ бошад, мафҳ-уми озодӣ чун зуҳуроти нисбӣ муаррифӣ гашта, сарҳади худро пайдо менамояд. Муҳаққиқон бар он назаранд, ки ба ҳайси

НОМИ КОДЕКСИ ГРАЖДАНӢ АСОС ВУЌУД НАДОРАД

2. Дар мақола дарҷ карда мешавад, ки калимаи русии "гражданский (-ая, -ое)", ки шакли тоҷикии "граждани"-ро гирифтааст, ҳам аз лиҳози овозӣ ва ҳам аз лиҳози сохт ба табиати забони тоҷикӣ хилоф буда, на танҳо ба қонунгузори Тоҷикистон, балки ба қонуни қонунияти забони тоҷикӣ зиддият мекунад (с.38).

Бояд қайд намуд, ки аввалан ин маъно муаллифони муҳтарам нофаҳмо аз он сабаб мебошад, ки барои ҷӣ ва дар қадом асос калимаи "граждани" аз лиҳози овозӣ ва сохт ба табиати забони тоҷикӣ мухолиф будааст? Танҳо барои он, ки калимаи решаи русиро доро мебошад? Пас, аз ин бармеояд, ки дигар калимаҳе, ки имрӯз дар забони тоҷикӣ истифода мешаванду решаи хориҷӣ доранд, ба табиати забони тоҷикӣ мухолиф мебошад. Инчунин, нофаҳмо он аст, ки худ

"табиати забони тоҷикӣ" ҷӣ гуна мафҳум аст ва он қадом хусусиятҳоро доро мебошад?

Дуюмин маъсала ин ба қонунгузори Тоҷикистон мухолиф будани номи Кодекси граждани ҚТ ва нодуруст баҳо додан ва маънидод намудани муқаррароти Қонуни ҚТ "Дар бораи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ" мебошад. Мутобиқи қисми 1-уми моддаи 33 ва қисми 3-юми моддаи 52-и Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ" номи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ бояд забони давлатӣ интизор карда шаванд. Дар ҳақиқат ҳам дар давлати соҳибистиқлол ва демократӣ забон яке аз рукҳои асосии давлатдорӣ буда, пас доштан ва инкишоф додани забони давлатӣ худ ин яке аз ҳадафҳои асосии давлат мебошад. Аммо, саволе ба миён меояд, ки талаби қонун оид ба забони давлатӣ, яъне тоҷикӣ, навиштани номи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар чист? Магар ин маъно онро дорад, ки дар номи қонун ё дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ибораҳо аз забонҳои дигар набояд истифода шаванд? Агар чунин бошад, яъне номи Кодекси граждани ҚТ хилофи забони тоҷикӣ дарҷ кардаида, пас тамоми кодексҳои кишвар низ, ки дорои калимаи "кодекс" мебошанд ва "кодекс" худ тоҷикӣ нест, хилофи ин талаботи қонун мебошанд.

Фикр мекунем, ки муаллифони гиромӣ ба чунин "хулоса" дар натиҷаи тафсири баҳсноки меъёри дарҷкардаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ" расидаанд. Зеро, моҳияти ин меъёри қонуни дарҷкардаида дар он аст, ки қонун танҳо бо забони тоҷикӣ дарҷ намудани номи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ талаб менамояд, на бо истифода аз ибораҳои маҳз тоҷикӣ ва ё манъ будани истифодаи ибораҳои "ғайритоҷикӣ". Чунин қарор дар илми забоншиносӣ транслитератсия менамояд. Пас, маълум мегардад ин "асос"-и муаллифони муҳтарам низ баҳснок мебошад.

3. Аз ҳама ақидаи асосии мақолаи баррасишаванда дар он мебошад, ки муаллифони муҳтарам як "идеяи нав"-ро вобаста ба истилоҳи "мадани" пешниҳод намуданд. Ин "идея" он аст, ки ба фикри муаллифон дар номи Кодекси мадани истилоҳи "мадани" маънои мадани будани муносибатҳое, ки предмети танзими онро ташкил менамоянд, ифода мекунад. Аз ҷумла, муаллифони муҳтарам чунин қайд менамоянд: "тавре мебинем, вояи "мадани" на танҳо маънои "шаҳр", балки маънои "равобити мадани", "ҳаёти мадани", "савияи олии дар одоби муошират"-ро низ дорад, ки маҳз ифодагари моҳияти муносибатҳои молумулкӣ ва шахсии ғайримолумулкӣ мебошад, ки дар байни субъектҳои ҳуқуқи мадани (граждани) ба вуҷуд меояд ва онҳоро қонунгузори граждани, хусусан, Кодекси граждани ба танзим мебарорад" (с.37).

Вобаста ба чунин хулосабароҳои чунин савол ба миён меояд, ки барои ҷӣ барои як истилоҳ, ки мазмунан ва таърихан дуруст мебошад ва ягон таъсири манфие ба таҷриба ва назария надорад (истилоҳи "граждани"), истилоҳи дигари ғайритоҷикӣ пешниҳод карда мешавад ва аз ҳама ҳайратовар он мебошад, ки барои асоснокунии чунин тағйирот муаллифон моҳият ва мазмуни яке аз соҳаҳои фундаменталии ҳуқуқ - ҳуқуқи гражданиро бе назардошти ягон паҳлуҳои илмӣ ва назариявии маъсалаи мазкур дигаргун менамоянд. Бояд қайд карда шавад, ки муносибатҳои граждани ҳуқуқӣ худ муносибатҳои мадани (дар маъно, ки худ муаллифон онро дар назар доранд) мебошанд, яъне номгузори ягон таъсири худро ба он гузошта наметавонад. Зеро яке аз принципҳои Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон (дар таҳрири амалкунанда) низ принциби бовиҷдонона ва софдилона оқилона амалӣ намудани ҳуқуқҳои субъективии граждани мебошад. Аз ин ҷо саволе бармеояд, ки магар дар тӯли солҳо,

ки Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон амал менамояд, муносибатҳои аз ҷониби он танзимшаванда "бе мадани" буданд? Инчунин, агар ин муносибатҳоро мо "мадани" номем, пас муносибатҳои ҷамъиятиро мо шартан ба "мадани" ва "бе мадани" тақсим менамоем? Боз дигар маъсала, агар ин муносибатҳои "мадани" бошанду дар байни субъектҳои "бомаданият" сурат гиранд, пас субъектоне, ки аз ҳуқуқҳои субъективии худ сӯистеъмом менамоянд (чунин ҳолат дар таҷриба мутаассифона зиёд аст), субъекти ин муносибатҳо мешаванд? Зеро, агар ин гуна субъект аз ҳуқуқҳои субъективии худ сӯистеъмом намоянд, пас дар байни онҳо муносибатҳои "бе мадани" пайдо мешавад, ки "кодекси мадани" ин муносибатҳоро бояд танзим накунад. Ё агар субъектоне муносибатҳои мадани иштирокчиёни "бомаданият" бошанд, пас, субъектоне дигар соҳаҳои ҳуқуқ "бемаданиятанд"? Ё агар соҳаҳои ҳуқуқро аз рӯи анаъана ба моддӣ ва муруфавӣ тасниф намоянд, дар ин маврид таснифоти нав ба миён меояд: соҳаҳои "мадани" ва "ғайримадани", ё соҳаҳои "бомаданият" ва "бемаданият".

Суханҳои дарҷкардаи бори дигар собит месозанд, ки пешниҳоди концепсияи "кодекси мадани" беасос буда, муаллифони муҳтарам - тарафдорони он, ин "пешниҳоди" худро ба таври дахлдор ва пурра асоснок карда натавониста, барои исботи он ҳар гуна "ваҷҳ"-ҳои илман беасосро пешниҳод менамоянд.

Дар фарҷом мехоҳам диққати муаллифони муҳтарамро ба як ҳолат ҷалб намоям: банди дар гурӯҳи қорӣ бо дигар муаллифон дар навиштани тафсири ба қисми сеюми Кодекси граждани ҚТ ширкат варзида буд. Тафсири расман нашр шудааст, аммо маъсала дигар аст. Дар ҷанге аз шумораҳои маҷаллаи "Қонунгузор", ки як қатор муаллифони мақолаи баррасишаванда ба ҳайати таҳрири он шомиланд, тафсири мазкур нашр гардида, мутаассифона номи муаллиф дар он дарҷ карда нашудааст. Фақат номи китоб ва номи муҳаррир дарҷ карда шудаасту халос. Пас, ҳуқуқ ба номи дигар муаллифон ё ҳуқуқи муаллифони дигар магар поймол нашудааст? Ё шояд ин аст муносибати "мадани", ки муаллифони муҳтарам дар борааш сухан меронанд? Агар муносибати "мадани" чунин бошад, вай бар ҳоли муносибатҳои "ғайримадани"...

ПЕРОМУНИ "ҲУҚУҚ" ВА "ОЗОДИ"

сарҳади озодӣ дар олами ҳуқуқ бояд ё қонун ва ё ҳуқуқи манфиатҳои иштирокчиёни дигари муносибатҳои ҷамъиятӣ баромад намояд. Ба таъбири Ситсерон "озод касест, ки бардаи (ғуломи) қонун аст". Мувофиқан, озодӣ ба мазмуни ҳуқуқӣ имконияти тибқи салоҳиди худ амал карданро дар доираи муайяннамудаи қонун ё сарҳади ҳуқуқ, озодӣ ва манфиатҳои дигар одамон ифода менамояд. Таъбири дигаре низ ҷой дорад, ки тибқи он "озодии мушти шахс дар нӯки бинии шахси дигар хотима меёбад".

Пас, ҳуқуқ аз озодӣ бо ҷӣ фарқ менамояд? Ба гумони мо ба ҳайси маҳаки сарҳадгузори байни ин ду истилоҳ "таъсиррасонии давлатӣ ба раванди амалишавӣ" баромад карда метавонад. Аз ин нуқтаи назар, озодии инсон - ин яке аз соҳаҳои фаъолияти инсон буда, давлат тавассути меъёрҳои ҳуқуқӣ танҳо сарҳади онро муайян карда, ба амалишавии он даҳлат наменамояд. Амал намудани ва ё беамалӣ дар ҳудуди сарҳади муқаррашуда ба ихтиёри худ инсон вогузор аст. Давлат ҳамзамон даҳлат накардани дигар шахсонро низ ба ин сарҳади озодӣ таъмин менамояд. Масалан, озодии виҷдон, сухан ва ғайра. Ҳуқуқи инсон бошад, ин имконияти ҳаракат намудани дар фазоест, ки давлат эътироф намудааст ва қафолат додааст. Дар

фарқи аз озодии инсон, давлат ногузир ба амалишавии ҳуқуқҳои инсон даҳлат менамояд. Яъне, агар ҳуқуқҳои инсонро давлат эътироф намояд, қафолат диҳад ва дар раванди амалишавии онҳо бевосита ширкат дошта бошад, пас озодихоро давлат эътироф намуда, қафолат дода, ба раванди амалишавии онҳо даҳлат намекунад. Яъне, рукни мухторият дар озодӣ нисбат ба ҳуқуқ бештар аст. Ба ҳар сурат, ин маҳак хеле шартист ва эҳтимол ба мувоҳисаи илмӣ мувоҷеҳ шавад.

Оид ба маъсалаи таносуби ҳуқуқ ва озодӣ дар илми ҳуқуқи инсон ақидаҳои дигар низ мавҷуданд. Масалан, Марек Новитский аз ҷумла қайд менамояд, ки "ҳуқуқ, ки баъзан чун ҳуқуқи позитивӣ ном бурда мешавад - ин уҳдадорӣ фаъоли ҳокимият нисбат ба ҳар яке аз мо аст".

Масалан, ҳуқуқ ба ҳимояи судӣ давлатро вазирад менамояд, ки низоми мақомоти судиро созмон диҳад, то имкони муруҷиат ба онҳоро ҳама дошта бошанд. Озодӣ бошад, ки баъзан чун ҳуқуқҳои негативӣ арзёбӣ мегарданд - ин маҳдудиятҳое мебошанд, ки ба давлат тааллуқ дошта, имконият наменамоянд, ки он ба соҳаҳои дигари ҳаёти мо даҳлат намояд. Озодии сухан ва ё озодии виҷдон - ин манъ будани даҳлати

ҳокимияти давлатӣ ба маъсалаҳои ҳаётии шахс аст. Таври дигар қайд намоем, агар ман ба чизе ҳуқуқ дошта бошам, пас давлат уҳдадор аст, то ягон тадбире андешад. Агар ба ман озодӣ даҳл дошта бошад, пас давлат бояд аз иҷрои ягон наъви ҳаракат худдорӣ намояд.

Мавриди зикр аст, ки дар адабиёти ҳуқуқӣ баъзан атрофи шакли ибораи "ҳуқуқ ба озодӣ", ки ахиран ба таври ваъсеъ истеъмом шуда истодааст, мувоҳисаҳо бархестаанд. Зимнан, лозим ба таъкид аст, ки дар қонунгузори миллии махсусан Сарқонуни ҚТ чунин конструкцияи мавриди истеъмом қарор нагирифтааст. Серистеъмолии он танҳо дар муҳити илмӣ ба чашм мерасад. Воқеан, дар ҳоле, ки пайвасти ба мурудифмаъно будани истилоҳи "ҳуқуқ" ва "озодӣ" ишора меравад, дар чунин шакл инъикосёбии ин ибора шояд андак дағал низ намояд. Эҳтимол ин тасвия ба муҳити илмӣ кишвари мо аз ҳуқуқшиносии хориҷӣ ворид шуда бошад. Зеро дар асарҳои ба забони русӣ таълифшуда истилоҳи "право на свободу ..." ва дар асарҳои ба забони англисӣ нашршуда ифодаи "the right to freedom ...", ки зимни тарҷумаи таҳтуалафзӣ "ҳуқуқ ба озодӣ"-ро ифода менамоянд, чун ибораҳои муқаррарӣ ва

Дилшод Сафаров н.и.ҳ.,
ассистенти кафедраи ҳуқуқи
инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавӣ

маъмул истифода мешаванд. Ба ҳар сурат, агар истифодаи ифодаи мазкур ба ҳукми аъна даромада бошад мақсадро ба таври дахлдор ифода карда тавонад, ин маъсала зарурат ба таваҷҷуҳи хоса ва ислоҳот надорад.

P.S.: То омадани арабҳо ба ҷои истилоҳи "ҳуқуқ" мардуми тоҷикӣ форс қадом истилоҳро истифода мекард? Оё дар забони тоҷикӣ истилоҳе вуҷуд дорад, ки пурра мазмун ва моҳияти ҳуқуқро ифода кунад? Шахсе, ки аввалин шуда чунин истилоҳро меёбад ва ба идораи рӯзномаи "Минбари ҳуқуқшинос" дар шакли мақола пешниҳод мекунад, ўро муқофот интизор аст. Хотиррас мешавем, ки истилоҳ бояд аслии тоҷикӣ бошад ва пурра маънои имрӯзаи "ҳуқуқ"-ро ифода намояд.

Санаи 1-уми декабр дар тамоми дунё ҳамчун рӯзи байналмилалӣ мубориза алайҳи ВНМБ (Вируси норасоии масунияти бадан) эълон гардидааст. Ин сана ҷаҳониёро аз хатарҳои бемории мазкур ҳушдор медиҳад ва водор месозад, ки барои маҳдуд кардани зарари фоҷиабори он дар сатҳи байналмилалӣ чораҳои ҷиддӣ дастаҷамъона андешида шавад.

Беморӣ ҳаёти шахрвандони алоҳида ва дар маҷмӯъ ҷомеаи ҷаҳониро таҳти хатар гузошта, самараҳои дар натиҷаи машаққати зиёд ҳосил гардидаи иқтисодӣ иҷтимоиро маҳв мекунад ва ба устувории иҷтимоӣ сиёсии ҷомеа таҳдиди ҷиддӣ менамояд.

Аз рӯи тадқиқоти олимони соҳаи тиб ВНМБ дар натиҷаи мутатсия (тағйироти табиӣ ва ё сунъии хусусияти ирсии организм, ки дар натиҷаи дигаргуншавӣ ва ё вайроншавии хромосомаҳо пайдо мешавад) ба вучуд меояд.

Соли 1930 дар Африқои Ҷанубӣ дар бадани маймун касалии гузарандае ба қайд гирифта шуд. Маълумот оид ба аввалин маротиба дучор шудани инсон ба ин бемории сирояткунанда соли 1959 дар Ҷумҳурии Демократии Конго, дар намоёндаи қабиллаи Банту ба қайд гирифта шудааст. Баъдтар соли 1970 дар Амрико ва Гаити шахсони гирифтори ин бемориро пайдо намуданд. Гарчанде шахсони дучори ин бемориро муайян мекарданд ва ба қайд мегирифтанд, аммо барои мутахассисони соҳа ин намуди беморӣ тамоман бегона буд ва танҳо соли 1983 аз тарафи олимони Амрико Роберт Гало ва муҳаққиқи фаронсавӣ Люк Монтенъе номи ин беморӣ Вируси норасоии масунияти одам номгузорӣ карда шуд.

Дар собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ аввалин ҳолати ин бемориро соли 1987 дар як тарҷумони ҳарбие, ки солиёни дароз дар ҷумҳуриҳои Африқо фаъолият мекард расман ба қайд гирифтанд. Назар ба кишварҳои Африқо, Амрико ва Аврупои шарқӣ то солҳои 90-ум дар Иттиҳоди Шӯравӣ ин намуди беморӣ хело кам ба қайд гирифта шудааст.

Мувофиқи маълумотҳои Маркази ҷумҳуриявии пешгирӣ ва мубориза бар зидди ВНМБ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бошад, соли 1991 бемории ВНМБ расман ба қайд гирифта шудааст. Аз соли 1991 то охири соли 2013 шумораи сироятёфтагони ин беморӣ ба 5382 нафар расидааст, ки мутаассифона дар байни ин си-

роиятёфтагон ҷавонон ва занон низ ҳастанд.

Яке аз омилҳои муҳиме, ки ба афзоиши эпидемия дар кишварҳои ИДМ, аз ҷумла дар Тоҷикистон мусоидат мекунад, нашъамандӣ мебошад. Он бешубҳа боиси паст гардидани нерӯи меҳнатӣ, маънавий ва зехнии ҷомеа мегардад.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон, ки барои беҳбудӣ вази иҷтимоӣ, махсусан тандурустӣ ва пешгирии беморҳои сирояткунанда таваҷҷуҳи доимӣ доранд, мубориза ба муқобили нашъамандиро як рук-

лумотҳои ташкилотҳои дахлдор қисми зиёди онҳо ҷавононанд.

Муҳити солим дар оила, самараи хуби тарбия ва иртибот бо фарҳанг аз синни кӯдакӣ, муносибатҳои неку хайрхоҳона байниҳамдигарӣ бо аъзои оила, дӯстону ҳамсолон, омӯзгорон ва дигар одамони калонсол барои рушди тарзи ҳаёти солим, худшиносӣ, рушди нерӯи зехнӣ ва кӯшиш барои соҳиб шудан ба касб нақши муҳим дорад.

Ба паҳншавии сирояти ВНМБ омилҳои муҳирати меҳнатии аҳоли низ таъсири калон

ВНМБ (СПИД) ТАНҶО МУШКИЛОТИ ТИББӢ НЕСТ!

1-уми декабр рӯзи байналмилалӣ мубориза алайҳи бемории ВНМБ (Вируси норасоии масунияти бадан)

ни муҳимтарини сиёсати давлатӣ, фаъолияти мақомоти ҳукумати ва ҷомеа ҳисоб мекунад. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар мубориза алайҳи муомилоти гайриқонунии маводи нашъадор чораҳои назаррас меандешад. Чунин далел гувоҳи он аст, ки вобаста ба миқдори воситаҳои нашъадори мусодирашуда Тоҷикистон дар байни кишварҳои Иттиҳоди маҷеи аввалро ишғол мекунад. Вале мутаассифона шумораи истифодабарандагони маводи нашъадор ҳанӯз зиёд буда, мутобиқи маъ-

мерасонад. Муҳирати дар ҶТ механизми асосии молиявӣ барои ҳифзи баъзе оилаҳо гардид, вале дар навбати худ масъалаҳои нави иҷтимоиро низ ба миён овард. Муҳирати хангоми кор бо хатарҳои зиёди гайриҷамъдорӣ ба рӯ мешаванд, ки боиси аз даст додани саробони оила, барҳам хӯрдани оила, аз байн рафтани устувории иҷтимоӣ, афзоиши кӯдакони бепарастор, беморихоии сил, беморихоии тавассути алоқаи ҷинсӣ интиқолёбанда ва ВНМБ мегарданд. Муҳим аст, ки дар барномаҳои пешгирикунандаи

сирояти ВНМБ занону мардон ва ҷавонону калонсолон баробарҳуқуқ иштирок намоёнд. Барои пешгирии ВНМБ тамоми табақаи аҳоли ва ҳамчунин ҷомеаи ҷаҳонӣ бояд саҳми ҳатмӣ ва назарраси худро гузоранд, дар ақсои ҳол пешгирии он гайриимкон гардидаву ҷомеаи инсониро метавонад фалаҷ гардонад.

Бо мақсади боло бурдани маърифати аҳоли дар қорӣ мубориза алайҳи ВНМБ, Аломати норасоии масунияти бадан (АНМБ) аз соли 1988 инҷониб 1-уми декабр ҳамчун рӯзи байналмилалӣ мубориза алайҳи бемории Аломати норасоии масунияти бадан (АНМБ) қайд карда мешавад.

Вале яке аз роҳҳои асосиву муҳимтарини мубориза ва пешгирии ин беморӣ дар тарбияи дурусту саривақтии кӯдакон ва ҷавонон мебошад. Волидонро зарур аст дар роҳи тарбияи дурусти фарзандони худ диққати ҷиддӣ дода, нагузоранд то ба ҳар гуна амалҳои номатлуб роҳ диҳанд, зеро вируси мазкур хангоми алоқаи ҷинсӣ ва истеъмоли маводи нашъаовар, аллалхусус шахсон, ки маводи нашъаоварро бо усули таъриқи истеъмоли менамоёнд, имконияти бештар паҳншавиро дорад.

Бо мақсади пешгирии вируси мазкур соли 2005 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи муқовимат бо вируси норасоии масунияти одам ва бемории пайдошудаи норасоии масуният" қабул гардид. Дар ин қонун асосҳои ҳуқуқии амалӣ намудани чорабиниҳо дар муқовимат бо ВНМБ мустаҳкам гардонид шудааст. Чораҳои муқовимат аз тарафи Ҳукумати ҶТ ва мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ амалӣ гардонид мешавад. Ҳамчунин мувофиқи ин қонун шахсе, ки аз бемории худ огоҳ аст, вале додаву донаста онро ба як ё якчанд нафари дигар мегузаронад ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашида мешавад.

Мо танҳо дар сурати якҷоя амал намунад бар муқобили ВНМБ метавонем онро пешгирӣ намудаву ҷамеаи солими худро боз солим нигоҳ дорем!

Салоҳиддинов, В.Ю.
дотсент, мудири кафедраи
забонҳои хориҷӣ

ҶӢ ТАВР ДОЛЛАРИ ИМА АСЪОРИ БАЙНАЛМИЛАЛӢ ШУД?

чанги дуҷуми ширкатдошта, маҷбур шуданд, ки захираҳои тиллоии худро васеъ истифода намоёнд. Ин ҳолат барои пастравии қурби асҳори миллии ин давлатҳо сабабдор шуд. Дар давраи Ҷанги Бузурги Ватанӣ дар Олмон бо супориши бевоситаи Гитлер пулҳои қалбакии англисиро хело зиёд ба нашр расониданд ва ин пулҳои қалбакиро дар Британия ва дигар давлатҳо паҳн намуданд. Ин ҳолат боиси қоҳиш ёфтани боварии давлатҳо нисбат ба фунт стерлинг гашт. Соли 1944 дар Бретон-Вудсе конференсияи СММ баргузор гардид, ки дар инҷо масъалаи тартиботи молиявии ҷаҳонӣ баррасӣ гардид. ИМА аз Ҷанги дуҷуми ҷаҳон ҳеҷ зарар надида буд ва баракс аз ҳисоби фармоиши давлатҳои ширкаткунандаи ҷанг дар ҳусуси омода намудани лавозимоти ҷангӣ фоидаи зиёд ба даст оварда, иқтисодияташро хело мустаҳкам гардонид буд. Агар дар соли 1941 захираи тиллои ИМА 13.000 тоннаро ташкил мекард, пас ин рақам дар соли 1945 ба 17.700 ва дар соли 1949 ба 21.800 тонна мерасад, ки ин 70 фоизи захираи умумии ҷаҳонии тиллоро ташкил мекард. Баъди Ҷанги дуҷуми ҷаҳон ба мисли иқтисоди ИМА иқтисоди ягон давлат пурқувват набуд. ИМА тавонист бо Арабистони Саудӣ дар мувофиқа ояд, то ки Арабистони Саудӣ нафти худро танҳо дар асоси доллари ИМА фурӯшад. Ин асосҳои заминавӣ барои паҳншавии доллар ба ҳисоб меравад, зеро маҳз ҳамин асосҳо ба инобат гирифта шуда, созишномаи махсус қабул гардид. Созишномаи мазкур эълон намуд, ки низоми асҳори ҷаҳонӣ асҳори америкиӣ - доллари бо тилло таъминшуда мешавад.

Давлатҳои иштироккунандаи конференсия баробарии асҳоро "бо эквиваленти тил-

лой" муқаррар карда буданд, вале на бевосита, балки ба воситаи низоми тиллоу долларӣ. Ин ба доллар имкон дод, амалан бо тилло баробар шавад. Бинобар ин, доллар асҳори ҷаҳонӣ шуд, ки бо ёрии он ивазнамӣ ва пардохти байналмилалӣ сурат мегирад.

Ҳамин тавр, доллари ИМА чун асҳори боъътимодӣ мардуми ҷаҳон гардид. Баъзан давлатҳо аз қабиллаи Фаронса ва Олмон даромади зиёди амрикоӣ аз ҳисоби эмиссияи доллар дида, норозигӣ баён намуда, талаб карданд, ки доллар бо тилло иваз карда шавад. Давлатҳои мазкур аз доллари таъминшуда бо тилло шубҳа доштанд ва иброн намуданд, ки агар доллар дар мувофиқа бо захираи тилло нашр шавад, мо мехоҳем бо доллар тиллоро низ аз Амрико харидорӣ кунем. Ин омил боис шуд, ки аз соли 1949 то соли 1970 захираи тиллоии ИМА аз 21800 то 9.838.2 тонна кам шавад. Соли 1971 Президенти ИМА Ричард Никсон эълон кард, ки ҳамбастагии доллар бо тилло бекор карда мешавад. Аз ин лаҳза доллар дигар бо тилло ҳеҷ алоқаманд намебошад. Дар солҳои 1971 аллакай доллар хело зиёд дар саросари ҷаҳон паҳн шуда буд. Дар бисёре аз давлатҳо доллар чун пули дуҷуми гайрирасмӣ амал карда, дар байни аҳоли нуфузи баланд дошт. Ҳатто якчанд давлатҳои Амрикои Лотинӣ долларро чун асҳори миллии худ қабул карданд. Доллар чунон мақомашро мустаҳкам карда буд, ки ҷудошавии таъминоти он аз тилло оромона сурат гирифта, ягон давлат расман воқунише нишон накард.

Марҳум Муаммар Қаззофӣ шахсияти шинохтаи Либия аз вобаста набудани доллар ба тилло изҳори норозигӣ карда, баён дошта буд: "Розӣ нест, ки сарватҳои табиӣ

давлатҳои алоҳида бар ивази қоғазӣ ИМА дода шавад". Муаммар Қаззофӣ пешниҳод намуд, ки дар муомилоти дохилидавлатӣ ва байнидавлатӣ бояд динори тиллоӣ ташкил карда шавад, то ҷойи пулҳои бо ҳеҷ чиз таъмин набударо гирад. Ин пешниҳоди Муаммар Қаззофӣ ба давлатҳои манфиатдор хуш наомад ва чи ҳодисаҳо, ки ба мардуми Либия ва худӣ ин шахс пеш омад, муҳаққиқон дар ҳамин андеша ё худ пешниҳоди Муаммар Қаззофӣ мебинанд. Ба ақида зумрае аз қоршиносон доллар пули ҷаҳонист ва боқӣ хоҳад монд, зеро дар он ҷумлае навишта шудааст, ки ҳатто давлатҳои мусулмонӣ низ дигар онро инкор карда наметавонанд. Ҷумлаи мазкур, ки "Мо ба Худо боварӣ дорем" тарҷума мешавад, баъзе давлатшиносонро водор месозад, ки ИМА-ро ҳамчун давлати динӣ муаррифӣ кунанд. Ҳатто ба ақидаи дигар Муаммар Қаззофӣ набояд ба муқобили асҳори ҷаҳонӣ шудани доллар меҳест, зеро аз замони мавҷудияташ доллар сари чандин нафаронро хӯрдааст. Дар замони муосир муқобили доллар хестан ин эълон кардани ҷанг на танҳо бо ИМА, Хитой ва давлатҳои нафтии араб, балки бо ҷаҳон аст.

Исмоил САЪДИЕВ
ассистенти кафедраи
ҳуқуқи соҳибқорӣ ва тиҷорат

Доллари ИМА айни ҳол асҳори захиравии ҷаҳонӣ мебошад. Эмиссияи (барориши) он ба ҳеҷ чиз маҳдуд нашуда, пурра аз низоми захиравии федеративӣ вобастагӣ дорад. Аз рӯи моҳияти молиявии худ ин пирамидаи молиявиест, ки кулли ҷаҳонро аз лаҳзаи рад намудани вобастагии доллар ба тило соягӣ мекунад. Давлатҳо, ки доллари ИМА-ро гирифтанд мехоҳанд бояд дар ивази он нафти, газ, дигар бонгарҳои табиӣ ва ё молу хизматрасониҳои истеҳсолнамудаашонро диҳанд. Тарафи дигар бошад, дастгоҳи нашрнамоеи чунин асҳоро дорад. Вақте ки тило ба сифати пул баромад мекард, фоида аз эмиссия чунин беҳудуд набуд, зеро тилло ба нашр расонида намешавад. Дар ҳама давру замон олимони кӯшиши бо усулҳои химиявӣ ба вучуд овардани тилло намуданд, вале ба ин кор муваффақ нашуданд. Дар замони муосир низ тилло дар танзим ва ба муомилот баровардани пулҳои қоғазӣ нақши назаррас дорад. Ҳуқуқи эмиссиониро бонкҳои марказии давлатҳои ҷаҳон ба таври монополий амалӣ мекунад ва дар шумораи наشري пулҳои қоғазӣ ҳатман захираи тиллоӣ бонкҳои марказӣ ба инобат гирифта мешавад. То ҷанги дуҷуми ҷаҳон ба сифати асҳори байналмилалӣ фунт стерлинги Британияи Кабир баромад мекард. Муддати дароз Британияи Кабир давлати бузурги мустамликадор буд. Британияи Кабир давлатҳои зиёдеро, ки дар зери назорати он буданд, ҳуқуқи истифода кардани маблағҳои миллиашонро наметод. Чунин давлатҳо уҳдадор шуда буданд, ки танҳо фунт стерлингро истифода баранд. Ин усул барои дар саросари ҷаҳон паҳн гардидани фунт стерлинг нақши асосиро бозид ба буд.

Ҷанги дуҷуми ҷаҳон барои паҳншавии доллари ИМА нақши муассир гузошт. Кишварҳо, ки дар Ҷанги дуҷуми ҷаҳон ширкат доштанд, асҳори миллиашон паст шуданд ва ҳатто дар баъзан кишварҳои дунё асҳори ин кишварҳо хуб ба қор намерафт. Барои гузаронидани амалиёти ҳарбӣ кишварҳои дар

Одним из важнейших атрибутов правового государства является верховенство закона, который обозначает соответствие всех подзаконных актов и актов правоприменения (решения и приговоры суда, приказы администрации предприятий и учреждений и т. п.) закону. Верховенство закона обеспечивает защиту всех прав и свобод человека, гарантированных Конституцией. Оно свидетельствует о наличии в стране соответствующих ценностей и приоритета в развитии правового государства. Верховенство закона связано с дея-

Анализа Закона РТ "Об органах прокуратуры" показывает, что прокурорский надзор осуществляется на следующих уровнях:

- на конституционном уровне это надзор за соблюдением прав и свобод человека и гражданина, признанными высшей ценностью и закрепленными в Конституции РТ и её норм всеми структурами и должностными лицами;
- на уровне законов это надзор за соблюдением законов министерствами, государственными комитетами, ведомствами РТ, местными представительными и исполни-

пает в качестве органа обвинения. Например, в Англии и Уэльсе законом 1985 года учреждена служба государственных (коренных) обвинителей, основная функция которых поддержание обвинений в судах всех уровней по делам, расследованным полицией.

Однако в ряде западных стран одной из форм деятельности прокуратуры является деятельность по обеспечению законности, выявлению, устранению и предупреждению нарушений закона, то есть прокурорский надзор. К ним можно отнести Португалию, Испа-

В Итальянской Республике прокурор осуществляет надзор за соблюдением законов о правосудии, о правах государства, о юридических лицах, недееспособных и имеет право принятия таких охранительных мер, какие считает нужными.

Однако отсутствие у зарубежной прокуратуры в целом оценочных функций в нашем понимании не говорит о том, что в названных государствах они отсутствуют вовсе. Анализ деятельности прокуратуры в Германии и Японии показывает, что в этих странах все делается для того, чтобы использовать возможности прокуратуры для поддержания режима законности и правопорядка вообще, и в уголовном процессе в частности.

Осуществление эффективного прокурорского надзора за законностью в сфере государственного управления - задача государственной важности, отличающаяся высокой степенью сложности, обусловленной рядом факторов. Во-первых, деятельность органов исполнительной власти той или иной степени охватывает почти все сферы общественных отношений. Во-вторых, прокурорский надзор реализуется во всем многообразии сфер правового регулирования. В третьих, различия в экономическом, социальном, демографическом положениях различных регионов, которое нельзя не учитывать при построении отношений между центральными и местными органами государственной власти, которые могут порождать определенные противоречия.

Таким образом реагирование прокурора на нарушение законности в сфере государственного управления, призванное устранить выявленные нарушения законодательства и обстоятельства, им способствующие, разъяснить органам государственного управления суть выявленных нарушений, указать пути их устранения, поставить вопрос о наказании правонарушителей и принять меры к возмещению причиненного ущерба гражданам и организациям является фундаментом верховенства закона при регулировании общественных отношений в государстве.

Азиз Атоев
студент 4-го курса
юридического факультета

РОЛЬ ПРОКУРАТУРЫ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ВЕРХОВЕНСТВА ЗАКОНА

тельностью по обеспечению законности, можно сказать, что эти два понятия равносильны друг другу. Поэтому важное место в обеспечении верховенства закона занимает прокуратура, осуществляющая надзор над соблюдением и исполнением законов, то есть прокурорский (общий) надзор.

Одним из первых государственных институтов, осуществлявшим функции надзора за исполнением поручений верховного органа государственного управления, можно считать сайонат. В V в. сайоны, являясь посланцами короля, осуществляли надзорные функции по исполнению поручений на территории королевства остготов, но не смотря на это считается, что прокуратура впервые была создана в 1302 году во Франции в связи с борьбой королевской власти во главе короля Филиппа IV против своеволия феодалов и сепаратизма. С первых лет существования это был сугубо обвинительный, карательный орган.

В Республике Таджикистан прокуратура впервые была образована 14 декабря 1924 года, когда Революционным Комитетом Таджикской автономной республики было принято Постановление об организации Народного Комиссариата юстиции и государственной прокуратуры. В настоящее время правовой статус прокуратуры закреплен в Главе IX Конституции РТ и Законе РТ "Об органах прокуратуры". В соответствии с указанными актами прокуратура РТ в отличие от прокуратуры Франции 1302 года представляет собой единый централизованный орган, осуществляющий в пределах своих полномочий наряду с обвинительной функцией надзор за точным соблюдением и единообразным исполнением законов на территории РТ.

тельными органами государственной власти, органами местного самоуправления, органами военного управления, органами контроля, банками, предприятиями, учреждениями, общественными и религиозными объединениями, политическими партиями и иными объединениями, независимо от их подчиненности, принадлежности и форм собственности, их должностными лицами, а также за соответствием законам правовых актов, издаваемых ими;

-на уровне правоприменения это надзор за законностью решений, принимаемых органами, уполномоченными рассматривать дела об административных правонарушениях, дела, материалы по экономическим спорам в экономическом суде, за исключением решений суда.

Надзирая за точным и единообразным соблюдением и исполнением законов, прокуратура наделена специальными правовыми средствами - актами прокурорского реагирования, имеющими своей целью пресечь выявленные прокурором в ходе осуществления своей деятельности нарушение закона и восстановить нарушенные права граждан. Тем самым, выполняется постановленная перед прокурором цель - обеспечить верховенство закона, а так же единство законности. К ним указанным законом относятся четыре вида актов: протест, представление, постановление и предписание.

Если же обратить внимание на прокуратуры зарубежных стран то напрашивается вывод о том, что в мире нет единой системы, которая определила бы организацию, полномочия и задачи прокуратуры. И по настоящее время в зарубежных странах прокуратура, как правило, общего надзора не осуществляет. Так во многих западных странах, прокуратура высту-

нию, Италию.

Так в соответствии с главой 4 Конституции Португалии, посвященной исключительно прокуратуре, прокуратура Португалии осуществляет представительство государства, уголовное преследование, защиту демократической законности от имени государства, а также интересов, определяемых законом.

В Конституции Испании в статье 124 установлено, что прокуратура, независимо от функций, осуществляемых другими органами, имеет своей задачей способствовать отправлению правосудия в целях защиты законности, прав граждан и общественных интересов, охраняемых законом, в силу своих обязанностей или же по ходатайству заинтересованных лиц, а также следить за независимостью судов и соблюдением в них общественного интереса.

Шарифбоев Мухсин
донишҷӯи курси 2-юми
факултети ҳуқуқшиносӣ

Яке аз масъалаҳои доғи ҷомеаи имрӯзаи Тоҷикистон коррупсия ва ҳуқуқвайронкуниҳои бо коррупсия алоқаманд ба ҳисоб меравад. Ҷиноятҳои коррупсионӣ бештар ба сатҳи маърифати ҳуқуқӣ ва вазъи иқтисодию иҷтимоии шаҳрвандони давлат вобаста аст. Мувофиқи шарҳи дар Қонуни ҶТ "Дар бораи мубориза бар зидди коррупсия" оварда шуда коррупсия- ин кирдори (ҳаракат ё беҳаракати) шахсони бо иҷрои вазифаҳои давлатӣ ваколатдор ё ба онҳо баробаркардашудае ме-

КОРРУПСИЯ ВА РОҲҶОИ ПЕШГИРИИ ОН

бошад, ки мақоми худ ё имкониятҳои онро бо мақсади ба манфиати худ ё шахсони дигар ба даст овардани неъматҳои моддӣ, бартарият ва имтиёзҳои дигари бо қонунҳо пешбиниамуда, инчунин ба ин шахсон ваъда додан, таклиф ё пешкаш намудани ин гуна неъмату бартариятҳо бо мақсади моилкунӣ ва (ё) қадркунии онҳо барои иҷрои ин ё он кирдор (ҳаракат ё беҳаракат) ба манфиати шахсони воқеию ҳуқуқӣ истифода мебаранд, мебошад". Дар Тоҷикистон дар соҳаҳои мақомотҳои қудративу ҳифзи ҳуқуқ низ ҳуқуқвайронкунии коррупсионӣ ба назар мерасанд, ки ин боиси ниғилизми ҳуқуқӣ нисбати фаъолияти ин мақомотҳо мегардад. Коррупсия ҳамчун кирдори зиддиҳуқуқӣ ташаббускорӣ ва ғайратнокии шахсонро маҳдуд мекунад ва ба амалишавии ҳуқуқҳои субъективии шахсоне монеа эҷод мекунад. Тибқи нишондодҳои сарчашмаҳои ҷиноятҳои коррупсионӣ дар кишварҳои Амрикои Лотинӣ, Авруосиё бештар

мебошад, ки онҳоро кишварҳои фасодзада меноманд.

Барои амалҳои коррупсионӣ қонунҳои мамлакат чазо муқаррар кардаанд. Қонуни ҶТ "Дар бораи мубориза бар зидди коррупсия" ба Конститутсияи Тоҷикистон асос ёфта аст. Санадҳои дар баҳши коррупсия қабулгардида ба ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд, манфиатҳои ҷамъият, таъмини амнияти миллӣ, фаъолияти мӯътадили мақомоти ҳокимияти давлатӣ, покнатӣ ва беғаразӣ дар хизмати давлатӣ равона карда шудаанд. Субъектҳои ин гуна ҳуқуқвайронкуниҳо ин шахсони ба иҷрои вазифаҳои давлатӣ ваколатдор, инчунин шахсоне, ки ба шахсони номбаршуда ғайриқонунӣ неъматҳои моддӣ ва ғайримоддиро пешниҳод мекунад, мебошанд.

Барои ба амал баровардани фаъолияти зидди коррупсионӣ мақомоти гуногун мубориза мебаранд, аз ҷумла Агенти назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо

коррупсия, прокуратура, мақомоти корҳои дохилӣ, Кумитаи амнияти миллӣ, сохторҳои идоракунии ҳарбӣ, Агенти назорати маводи нашъаовар, кумитаҳои андоз ва гумрук. Инчунин мубориза бар зидди коррупсия бо иштироки васеи аҳоли, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва воситаҳои ахбори омма ба амал бароварда мешавад. Дар ҳоли ҳозир сатҳи ин ҷинояткорӣ тарбияи ҳуқуқӣ ва ташаққули шури ҳуқуқии шаҳрвандони давлат нақши намоён дорад. Барои баланд бардоштани сатҳи шуурнокии ҳуқуқии шаҳрвандон баромадҳои олимони ҳуқуқ дар телевизиону радио, нашри мақолаҳо дар мавзӯҳои ҳуқуқӣ дар рӯзномаву маҷаллаҳо ва инчунин корҳои фаҳмондадиҳии кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, яъне масъалаҳои тарғиботиву ташвиқотӣ нақши муҳим доранд. Таъсири ҳуқуқвайронкуниҳои бо коррупсия алоқаманд барои бо мафкураи баланди ҳуқуқӣ ба воя расондани наслҳои ояндаи ҷомеаи Тоҷикис-

тон монеа эҷод мекунад, зеро наслҳои оянда дар дарки воқеияти амалҳои неъматҳои моддиро ба мадди аввал мегузоранд, ки ин боиси авҷ гирифтани ҷиноятҳои гуногун мегардад.

Пас чӣ бояд кард? Барои ин ба таври зарурӣ баланд бардоштани сатҳи маърифатнокии ҳуқуқии шаҳрвандон, муқаррар намудани маҳдудият ва уҳдадорихоӣ маҳсус нисбати шахсони мансабдори давлатӣ ва кормандони сохторҳои қудратӣ, инчунин ҳарчи бештар вусъат додани фаъолияти зидди-коррупсионии мақомоти давлатие, ки салоҳияти бар зидди коррупсия мубориза бурданро доранд, зарур аст. Барои бартариф кардани оқибатҳои ҳуқуқвайронкуниҳои ба коррупсия алоқаманд тибқи қонунгузори Тоҷикистон ба манфиати давлат мусодира намудани амвол ва арзиши хизматрасоние, ки дар натиҷаи ҳуқуқвайронкунии бо коррупсия алоқаманд ба даст оварда шудаанд, бекор кардани санадҳои, ки дар натиҷаи ҳуқуқвайронкуниҳои бо коррупсия алоқаманд қабул гардидаанд ва ба таври бояду шояд татбиқ намудани қазои на маҳрум сохтан аз озодӣ, балки муқаррар намудани қаримаҳои вазнин нисбати шахсони фасодкор, ба мақсад мувофиқ аст.

Ба Насурдинов Эмомалӣ

Пухтакору сахтгиру бениҳоят
меҳрубон,
Баста фарҳанги адолатро
барои худ миён.
Ҳам забону ҳам адабро бо
адолат хеш кард.
Бо Курӯшу адли ӯ гӯӣ, ки дилҳо
реш кард.
Ҳар гаҳе аз минбари ҳақ дарс
гӯяд баҳрамон,
Офарин бар ақлу дониш,
офарини фарру шон!

Ба Сотиволдиев Рустам

Назарро чун ба як чо чамъ кардӣ,
Сияҳ авроқ зери шамъ кардӣ.
Чунон ҷилди китобат ғафс гашта,
Ба афкори сиёсӣ ҷафс гашта.

Ба Шарипов Тақдиршо

"Шарипов ман", ки гуфта хоса ҳастӣ,
Миёни устодон ҳақпарастӣ.
Муаммоҳои сангини ҷиноёт,
Ба осониву хунсардӣ шикастӣ.

Ба Сангинов Дониёр

Аҷаб пуркору сермаҳсул ҳастӣ,
Ба рӯи оби дониш пул ҳастӣ.
Забонат шаҳдрезу хурмат афзун,
Ба сайёҳони олам гашта мафтун.

Ба Маҳмудов Изатулло

Ҳеҷ кор аз дидгоҳи Изатулло
дур нест,
Ҳеҷ сирре аз барои чашми ӯ
мастур нест.
Дар заковат ҳам адофаҳм дар
фаросат ҳамчунон,
Ҳар кӣ инҳоро набинад, чашми
ӯро нур нест.

Ба Салоҳиддинов В.Ю.

Забонҳоро забонҳо нарм созанд,
Дилеро бо суханҳо гарм созанд.
Ба нармӣ, хоксорӣ, арҷмандӣ,
Дарахти решаи бадро ту кандӣ.

Ба Фақуров Абдухалил

Ба нақлиёту сарват кор дорӣ,
Ба чашмони ҳасудон хор дорӣ
Зибаски хоксориву азизӣ.
Ба назди садри аъзам бор дорӣ.

Ба Фаёров Шукрулло

Ҳуқуқи шаҳрвандиро ниғаҳбон,
Фаёриву далериву саробон.
Ба поси ин забон ту қанд додӣ,
Маданӣ гуфта, моро панд додӣ!

Ба Раҷабов Маҳмадиёр

Ту байни халқ ҳақро фош гуфтӣ,
Суханро ростӣ дар чо-ш гуфтӣ.
Вучудат кӯҳи тамкин аст, ин бод!
Ба тамкини ту садҳо офарин бод!

Ба Сафаров Бахтовар

Ба бахти мо ту раъси илм гаштӣ,
Замини илмо бо ҳилм киштӣ.
Ҷавонию ҷавонмардит зебад,
Ба пушти олимони нав ту пуштӣ.

Ба Диноршоев Азиз

Ба Сарқонун арҷатро гузорӣ,
Зи қонуни башар дарсе биёрӣ.
Дилат бекиनावу марди тамизӣ,
Азизиву азизиву азизӣ.

Ба Назаров Аваз

Аё изи ҳақиқатро шиносӣ,
Ба лаб зикри Ҳақу дар дил сипосӣ.
Ба чобуки кушоди роҳи навро,
Зи рӯи кордонӣ бениёзӣ.

Ба Шоеф Фирӯз

Чу қасди илм кардӣ бо Ғазолӣ,
Зи дасти ин Ғазолӣ чанд ноли?
Дари илму фунунро саҳт куфтӣ,
Сарои боғи донишно ту руфтӣ.

Саъдӣ Маҳдӣ